

ИЗВРШНИ РЕЗИМЕ

Током своје пете периодичне посете Србији, делегација ЦПТ-а испитала је поступање и мере заштите пружене лицима која су притворена од стране агенција за спровођење закона. Такође су разматрани поступање и услови притвора над лицима притвореним у три затворске установе, како онима која су у притвору, тако и онима која су осуђена. Даљи фокус посете био је на лечење и услове живота психијатријских пацијената под грађанским и форензичким мерама и штићеника домова социјалне заштите. Даље, делегација је проценила утицај предузетих мера за спречавање ширења Ковид-19 у овим установама.

Сарадња на коју је делегација ЦПТ-а наишла током посете била је врло добра. Међутим, српске власти треба да предузму ефикасније мере за спровођење препорука Комитета у погледу борбе против злостављања од стране полицијских службеника. Такође је потребно убрзати спровођење новонасталих реформи у вези са поступањем према лицима задржаним у притвору. Такође би требало адресирати препоруке Комитета у вези са правним мерама заштите пацијената који су хоспитализовани или лечени против своје воље у психијатријским болницама и домовима социјалне заштите.

Полиција

Делегација ЦПТ-а поново је примила значајан број веродостојних и доследних навода о мучењу и другим облицима злостављања притворених лица од стране полицијских службеника. Наводно злостављање састојало се од шамара, удараца, удараца ногом и пендреком, као и електро-шокова из ручних уређаја и електричних каблова повезаних на акумулатор аутомобила и стављању притворених лица у стресне положаје током испитивања. Наводи су поткрепљени, посебно, документацијом која је испитана у полицијским установама и детаљним извештајима о повредама које је саставило затворско здравствено особље.

Препознајући напоре српских власти на сузбијању злостављања од стране полиције, ЦПТ препоручује да се усвоји низ одлучнијих мера, укључујући: формалну изјаву на највишем политичком нивоу о нултој толеранцији према недоличном понашању полиције; циљане активности обуке о питањима као што су практични аспекти спречавања злостављања; и увођење приступа истражног интервјуисања осумњичених за кривична дела. Даље, строжи надзор начина рада (*modus operandi*) полицијских инспектора београдског одељења за превенцију наркоманије и сузбијање кријумчарења наркотика је императив. Такође би требало увести обавезно аудио и видео снимање свих интервјуа које полиција обавља.

Испитана је ефикасност истрага спроведених према наводима о злостављању од стране полиције како би се утврдио напредак постигнут од посете ЦПТ-а 2017. године. Анализа бројних истражних досијеа открила је да у превише случајева тужилачке истраге могућих кршења чланова 136. и 137. Кривичног законика нису удовољиле критеријумима ефикасности утврђеним у Методологији за истрагу случајева злостављања коју су српске власти усвојиле 2018. ЦПТ сматра да чланове 136. и 137. Кривичног законика треба изменити у складу са чланом 1. Конвенције Уједињених нација против мучења. Даље, ЦПТ препоручује да тужиоци и полицијски надзорни механизми приликом спровођења истрага случајева наводног злостављања буду темељнији, свеобухватнији и бржи. Сви тужиоци и истражитељи треба да

буду обучени о Методологији за истрагу случајева злостављања. ЦПТ такође изражава забринутост због благе казне коју су судови изrekli полицијским службеницима осуђеним за злостављање.

Што се тиче заштитних мера против злостављања (тј. права на обавештавање о притвору и права на приступ адвокату и лекару), већина притворених особа са којима је делегација разговарала навела је да је рођак или друга особа од поверења обавештена убрзо након хапшења. Међутим, потребна је акција да би се гарантовало право на приступ адвокату од самог почетка притвора и да притворена лица разговарају насамо са својим адвокатом. Такође треба предузети кораке да се обезбеди да се лекарски прегледи увек спроводе ван саслушања полицајаца, да видљиве повреде уочене на притвореним лицима буду тачно евидентирани у релевантним записницима о притвору и да сва лица у потпуности буду обавештена о својим правима од самог почетка њиховог лишавања слободе. Даље, евиденције о притвору би требало марљиво да се попуњавају и требало би да се усвоји кодекс понашања за разговоре у полицији, као и строжи захтеви за извештавање о употреби средстава принуде од стране полицијских службеника.

ЦПТ позитивно примећује побољшања услова притворских објеката, посебно на подручју Београда, и текући план за обнову свих полицијских притворских подручја.

Затвори

ЦПТ поздравља мере које су предузеле српске власти у сврху смањења пренатрпаности затвора и побољшања затвора, укључујући изградњу нових затвора или нових павиљона у постојећим установама. Нови КПЗ Панчево издваја се као модел затвора у погледу пројекта и материјалних услова. С тим у вези, локална пренасељеност и лоши услови притвора који се састоје од скучених, оронулих и нехигијенских ћелија, док су санитарни чворови и даље непреграђени у одређеним деловима Окружног затвора у Београду и КПЗ Пожаревац. Српске власти треба да отклоне ове недостатке и убрзају свој програм обнове.

Што се тиче недавног законодавства којим је уведена казна доживотног затвора без условног отпуста, ЦПТ препоручује да се она измени тако да се свим лицима осуђеним на доживотни затвор пружи нада да ће им се одобрити условни отпуст, у складу са судском праксом Европског Суда за људска права и дугогодишњи ставовима Комитета о овом питању.

Већина затвореника изјавила је да су затворски чувари коректно поступали с њима. Међутим, у КПЗ Панчево и Пожаревац је примљено неколико пријава физичког злостављања и прекомерне употребе силе од стране особља према затвореницима. Власти би требало да осигурају да се затворско особље стриктно придржава основних начела употребе средстава принуде и да је сва употреба силе у потпуности документована и подложна ригорозном надзору.

Насиље и застрашивање међу затвореницима и даље је широко распрострањено, а српске власти треба да развију ефикасну националну стратегију за сузбијање овог феномена, која би требало да укључује обраћање сиромашном режиму који се нуди затвореницима и мањак запослених, као и растућу трговину психоактивним супстанцама.

ЦПТ је још једном критичан према сиромашном режиму који се нуди притворима. Недавни кораци предузети у КПЗ Панчево да се притвореници укључе у плаћене активности и да им се

редовно нуди спорт у теретани, требало би проширити на све затворе. Што се тиче осуђених затвореника, извештај бележи напоре уложене да се прошири понуда сврсисходних активности и развије индивидуализован приступ поступању, као и праведнији систем класификације затвореника. С тим у вези, требало би предузети мере како би се отклонило одсуство рехабилитационих активности за затворенике који издржавају дуготрајне казне, посебно оне смештене у 7. павиљону КПЗ Пожаревац, где недостатак активности доводи до тога да они не могу напредовати у класификацији режима служења казне.

У јединици високе безбедности КПЗ Пожаревац, ЦПТ је приметио побољшања у погледу професионалног односа особља, опуштеније атмосфере и боље опремљених комуналних објеката. Међутим, треба понудити шири спектар сврсисходних активности рехабилитационе природе. Даље, треба повећати права на посету и телефон за затворенике. ЦПТ такође сматра да би обнављање смештаја у јединицу високе безбедности требало да буде боље образложено и да садржи додатне мере заштите.

ЦПТ је приметио побољшање у пружању здравствене заштите у затворима, посебно у погледу адекватних услова у стационарима, задовољавајућег броја запослених и бољег евидентирања повреда по пријему у затвор. Ипак, одређени дуготрајни недостаци захтевају пажњу попут недостатка свеобухватне стратегије за пружање помоћи затвореницима са проблемима везаним за дроге (лакше покретање супституционе терапије, приступ активностима психо-социјалне рехабилитације и програми смањења штете) и потешкоће у приступу специјализованом лечењу затвореницима са заразним болестима. Здравствено особље такође треба да прекине прикупљање узорака урина од затвореника за тест на присуство дроге на захтев затворских чувара.

Извештај се такође бави професионализацијом управљања затворима. Даље, дају се препоруке за побољшање режима и поступка преиспитивања смештаја затвореника под појачаном мером надзора, да се смањи максимално трајање самице за дисциплинске преступе на не више од 14 дана и да се повећају права на посету осуђених затворенике и законску одредбу о приступу телефону за затворенике. Најзад, ЦПТ примећује нове надлежности надзорног судије да посећује затворске установе и разговара са затвореницима у четири ока и понавља важност да надзорне судије буду непристрасан и независан надзор над затворском праксом.

Што се тиче Специјалне затворске болнице Београд, ЦПТ је приметио да, иако је већина пацијената позитивно говорила о особљу, примљени су неки наводи о прекомерној употреби силе у контексту употребе механичког спутавања. Даље, док се насиље међу пацијентима смањивало од 2015. године, континуирани недостатак приватности и пренатрпаност довели су до тензија, а повремено и до извесног насиља. Заиста, требало би предузети хитне мере да се смањи број пацијената у болници, да се растерете пренатрпане спаваонице и побољшају материјални услови, нарочито оронула и прљава заједничка купатила.

Приступ свежем ваздуху је пресудан за добробит и ментално здравље пацијената, а пацијентима се није чак ни нудио свакодневно. ЦПТ сматра да би сви пацијенти током дана требало да имају неограничен приступ вежбању на отвореном.

Што се тиче лечења, ЦПТ поново тражи да се за сваког пацијента изради индивидуални план лечења, уз њихово укључивање, који треба редовно ревидирати и ажурирати. Такође је потребно уложити даље напоре на развоју низа психо-социјалних активности за психијатријске пацијенте, укључујући радну терапију. Иако су уложени напори да се смањи

употреба изолације и спутавања, и даље постоји потреба да Затворска болница ревидира писане смернице и праксу о примени механичког спутавања у складу са критеријумима ЦПТ. ЦПТ је открио да су троје малолетника (два дечака и девојчица) држани са неповезаним одраслима у великим спаваоницама и да им особље није пружало посебну подршку или пажњу. Треба предузети мере да се обезбеди да се малолетници више не држе са одраслима и да им се обезбеди режим и поступање у складу са њиховим годинама и потребама.

Психијатријске установе

Већина пацијената с којима смо се срели позитивно је говорила о особљу. Ипак, примљено је неколико навода о физичком злостављању и вербалним увредама особља и у Клиници за психијатријске болести „Др Лаза Лазаревић“ и у Специјалној болници за психијатријске болести „Др. Славољуб Бакаловић“.

Животни услови су углавном били пристојни у КПБ „Др Лаза Лазаревић“, док су у СПБ „Др. Славољуб Бакаловић“ били променљивији, јер су одређена одељења захтевала хитне мере за надоградњу санитарних чворова. Такође треба уложити напоре да се пацијентима омогући да персонализују своје окружење и да им се пружи мало приватности. У КПБ „Др Лаза Лазаревић“ у Београду, пацијентима треба омогућити да носе своју одећу и омогућити им свакодневни приступ отвореном простору.

Што се тиче лечења, фармакотерапија је била по добром стандарду, али, следећи ограничења пандемије Ковид-19, постоји потреба за развијањем низа терапијских могућности и укључивањем дуготрајних пацијената у рехабилитационе психо-социјалне активности, како би се припремили за самосталан живот или повратак породицама. Пацијенти би требало да имају неограничен приступ свежем ваздуху у обе болнице. Што се тиче особља, у СПБ „Др. Славољуб Бакаловић“ треба повећати број медицинских сестара и помоћног особља како би се обезбедило веће присуство на одељењима током дана, а више ресурса треба уложити у пружање почетне и трајне обуке за особље.

Што се тиче средстава за спутавање, постоји потреба за прегледом писаних смерница и пракси у вези са употребом механичког спутавања у складу са критеријумима које је утврдио ЦПТ, како би се осигурало да се пацијенти не спутавају пред другим пацијентима и да је примена мере на одговарајући начин евидентирана, временски ограничена, правилно надгледана и да је примењује обучено особље.

ЦПТ предлаже низ мера које би српске власти требало да предузму како би ојачале заштитне мере око смештаја и пристанка на лечење психијатријских пацијената који су на принудном лечењу. Такође сматра да би требало предузети ефикасне мере за успостављање одговарајућих структура у спољној заједници за пацијенте којима више није потребна хоспитализација.

Установе социјалне заштите

На почетку, ЦПТ наглашава да установу великог капацитета изоловану од локалне заједнице, као што је Дом за смештај одраслих лица Кулина, треба искључити из употребе чим корисницима могу да се ставе на располагање мањи објекти. Уопштеније, морају се предузети одлучни кораци за реорганизацију система социјалне заштите и развијање одговарајућих решења у заједници.

Позитивно је то што су корисници и у Кулини и у Дому за децу и омладину „Душко Радовић“ у Нишу позитивно оценили особље и то што је особље показало брижан став.

Услови за живот у Дому за децу и омладину „Душко Радовић“ били су пристојног стандарда и пријатни. Два обновљена одељења у Дому за смештај одраслих лица Кулина била су слично добра, док су хигијенски стандард, стање поправке и опреме на осталим одељењима, посебно на одељењу 2 за жене и одељењу 1 за мушкарце, били ужасни и било им је потребно хитно реновирање. Треба побољшати активности у оба дома, а корисници треба да имају индивидуализовани програм рехабилитационих активности. Треба побољшати приступ свежем ваздуху за све кориснике, укључујући и оне са физичким оштећењима.

Заштитне мере око смештаја становника и функционисања система старатељства и даље су мањкаве. Потребне су активности које би осигурале да одлуке о смештају у домове за негу буду предмет редовне судске ревизије, а поступци лишавања пословне способности треба да буду појачани у корист тих особа.